

ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ 5-7 КЛАСІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

У статті розглядаються особливості організації та використання навчально-ігрової діяльності учнів 5-7 класів у процесі вивчення зарубіжної літератури

Формування читацької культури учнів є однією з вагомих складових становлення активної, творчої, відповідальної особистості. Шкільна літературна освіта покликана створити на основі засвоєння літературних знань "оптимальні умови для інтелектуального розвитку й самореалізації особистості, виховання громадянина України" [1:54]. Одним із можливих шляхів розв'язання цього завдання ми вважаємо використання навчально-ігрової діяльності учнів у процесі вивчення літератури.

Використання ігрових прийомів у роботі вчителя-словесника пов'язане з наступними категоріями явищ. По-перше, орієнтація сучасної освіти на особистість школяра, коли у центрі педагогічного процесу знаходиться учень, а вчителю відводиться роль помічника, який направляє й корегує його творчу діяльність. По-друге, застосування на уроці гри зумовлене діалектичним характером навчального процесу. Навчальний процес, як підкреслює сучасний вітчизняний педагог О. Савченко, характеризується двома протилежними тенденціями: цілеспрямованістю і суворою послідовністю викладання, з одного боку, і безперервним збудженням активності учнів і створенням простору для творчої діяльності класу і кожного учня - із другого [2:23]. По-третє, домінуючою формою навчання й контролю на уроках літератури, на думку дослідників Л. Айзермана, О. Ісаєвої, О. Куцевол, Л. Мірошниченко та інших, має стати *діалог*. Так, Л. Айзерман утвердження цієї ідеї у сучасній методичній науці пов'язує із специфікою літератури як виду мистецтва, а також з особливостями сприйняття художнього твору, яке завжди індивідуальне. Діалогічність уроку літератури, на думку вченого, веде клас до глибшого сприйняття творів, яке, залишаючись особистісним, наближається до усвідомлення внутрішньої природи слова письменника [3:79], "насамперед, – уточнює О. Куцевол, – "мікродіалог": учитель – учень, учень – його однокласники, читач – літературний твір, читач – письменник, читач – літературний герой; а також "макродіалог" між різними епохами та культурами" [4:2].

При організації навчального процесу в середніх класах необхідно також урахувувати настанову психологів, що уроки в 5-7 класах мають свої особливості. Так, А. Маркова зазначає: "Підлітків не задовольняє роль пасивних слухачів на уроці, їм нецікаво записувати під диктовку вчителя або списувати з дошки. Вони не схильні, як молодші школярі, слухати детальні пояснення вчителя, а чекають нестандартних форм знайомства з новим матеріалом, в яких реалізовуватиметься їх активність, діяльний характер мислення, потяг до самостійності. [...] ... у підлітків викликають інтерес форми навчальної роботи з елементами змагання, порівняння результатів самими учнями" [5:6].

Вітчизняний учений-методист Г. Токмань рекомендує учителям-словесникам у своїй роботі використовувати те, що близьке учням підліткового віку: проводити читання за ролями, словесне малювання, докладний переказ, літературні ігри [6:24]. Серед перерахованих прийомів у процесі вивчення літератури ми віддаємо перевагу використанню навчально-ігрової діяльності учнів.

Привабливість дидактичних ігор також полягає у тому, що в них поєднуються дидактичні та ігрові завдання. Ігрові прийоми виступають засобом досягнення конкретної навчальної мети. Навчальні завдання у грі виражені в замаскованому вигляді, а на перший план висувається ігрова ситуація. І чим майстерніше спланована дидактична гра, тим вправніше прихована у ній дидактична мета. Оперувати знаннями, що закладені у грі, школяр учиться невимушено, мимоволі, граючись.

Високо оцінюючи психолого-педагогічні можливості дидактичних ігор, учені-методисти залишають поза увагою такий важливий фактор, як зв'язок літератури й художньої творчості з грою. Цей зв'язок зумовлений спільною генетичною основою і виявляється в тому, що мистецтво зберігає ігрову природу. Ігрова діяльність, як і читацька, має активний, творчий, емоційний, умовний характер, вимагає співучасті та передбачає синтез практичної й умовної поведінки. Використовуючи ігрові прийоми при вивченні літератури, вчитель-словесник має пам'ятати також, що гра виступає структурним елементом художнього твору, вона виявляється як засіб бачення й сприйняття світу, як ставлення до дійсності, допомагає створенню літературних образів і детермінує жанрове обличчя твору. Таким чином, розробляючи дидактичні ігри для вивчення художнього твору, вчителю літератури необхідно враховувати родову приналежність твору, його жанрову природу, стиль письменника й "виводити" літературні ігри з художнього твору.

Отже, використання навчально-ігрової діяльності учнів 5-7 класів при вивченні літератури цілком відповідає сучасним вимогам освіти, ураховує специфіку предмета та особливості навчальної діяльності підлітків.

Проблема використання навчально-ігрової діяльності при вивченні літератури у методичній науці вивчена ще недостатньо, але останнім часом спостерігається підвищений інтерес до зазначеного питання, про що свідчать чисельні публікації науковців, методистів і вчителів-практиків: О. Белової, А. Вітченка, О. Ісаєвої, М. Качуріна, О. Куцевол, А. Логінова, В. Маранцмана, А. Мартинець, Л. Мірошниченко, Є. Пасічника, В. Полухіної, Л. Чередник та інших. У переважній більшості, роботи вчених-методистів мають практичне спрямування, не містять теоретичного обґрунтування, їм притаманні епізодичність та підпорядкованість певній темі. Методичні рекомендації щодо використання ігрових прийомів у процесі вивчення літератури, які дають дослідники, спрямовані на формування в учнів інтересу до літератури, активізацію навчального процесу, розви-

ток пізнавальних здібностей школярів, їх кмітливості, пам'яті, логічного мислення тощо.

Таким чином, на сьогоднішній день у методичній літературі не визначені теоретичні основи використання навчально-ігрової діяльності учнів 5-7 класів у процесі вивчення зарубіжної літератури, не з'ясованими залишаються питання про значення, зміст, структуру, умови успішності, особливості організації та використання літературної гри у формуванні читацької культури учнів 5-7 класів.

Мета цієї статті – визначити й обґрунтувати основні етапи організації навчально-ігрової діяльності учнів 5-7 класів у процесі вивчення зарубіжної літератури.

З метою ефективного використання ігрових прийомів у шкільному курсі "Зарубіжна література" нами було розроблено структурну модель організації навчально-ігрової діяльності учнів 5-7 класів. Зазначена модель включає **чотири етапи**: *діагностування, планування, впровадження та підсумки*. Розглянемо ці етапи докладніше.

Перший етап – *діагностування.*

Мета першого етапу – виявити необхідність використання навчально-ігрової діяльності учнів. Для цього аналізуємо зміст навчального матеріалу, проводимо порівняльний аналіз методів навчання, з'ясовуємо найефективніші методи, прийоми та відповідні ним види навчальної діяльності учнів. Також на етапі діагностування, із метою виявлення рівня знань учнів із певної теми, доречно провести тестування або усне опитування. Необхідно взяти до уваги й готовність учителя літератури до впровадження навчально-ігрової діяльності, його досвід у проведенні літературних ігор різного типу. Наприклад, на уроці зарубіжної літератури у 6-му класі при вивченні "Різдвяної пісні у прозі" Ч. Діккенса нами було заплановано проведення літературної гри. Здійснивши порівняльний аналіз методів та прийомів навчання, ми обрали цей вид роботи, оскільки твір Діккенса, із яскраво вираженими темами Різдвяних див, незвичайних подорожей та чудесних перетворень, наближений до гри.

Другий етап – *планування.*

Мета другого етапу – підготувати літературну гру. На етапі планування вчитель (можливо із творчою групою учнів) розробляє гру: визначає вид, тему гри, формулює її мету і навчальні завдання, продумує структуру та розробляє сюжет гри, з'ясовує необхідні аксесуари, дає інструктаж учням тощо. Так, на цьому етапі нами було підготовлено рольову гру "Скрудж. Який він насправді?", у якій учень від імені головного персонажа відповідає на запитання за змістом твору Ч. Діккенса. Мета гри – перевірити рівень засвоєння змісту повісті Ч. Діккенса "Різдвяна пісня у прозі", удосконалювати навички творчого переказу тексту з елементами характеристики персонажів твору, відпрацьовувати вміння складати запитання за прочитаним; розвивати комунікативні навички, творчу уяву, образне мислення, усне діалогічне мовлення; через ігрову ситуацію допомогти осмислити учням умовність художньої літератури.

На етапі планування визначається також місце гри в навчальному процесі (у нашому прикладі це другий урок із вивчення твору) та обирається метод керування літературною грою. Запропонована нами рольова гра відбувалася у формі евристичної бесіди, яка є складовою частиною однойменного методу. Так, на попередньому уроці вчитель розподілив клас на чотири групи, кожна з яких мала обрати свого "Скруджа" та вдома підготувати запитання за такими розділами: 1-ша група – I строфа "Марлева тінь", 2-га група – II строфа "Перший з трьох Духів", 3-тя група – III строфа "Другий з трьох Духів", 4-та група – IV строфа "Останній Дух" і V строфа "Закінчення". Учням також було повідомлено, що буде проводитись конкурс на краще перевтілення в образ Скруджа під девізом: "Принцип добра завжди перемагає".

Третій етап – *впровадження.*

Зміст цього етапу полягає у проведенні самої гри. Учитель-словесник готує учнів до навчально-ігрової діяльності, ставить перед школярами проблему, яку необхідно вирішити, створює ігрову ситуацію, повідомляє умови проведення гри, разом з учнями обирає журі (якщо йдеться про ігри на конкурсній основі) та проводить управління грою. Основні функції вчителя на цьому етапі полягають у спостереженні за ходом гри, виконанням її правил, коригуванням дій гравців, підтримці ігрової атмосфери. Учні у свою чергу усвідомлюють проблему, висунуту вчителем, та включаються у навчально-ігрову діяльність. Так, у ході рольової гри-конкурсу "Скрудж. Який він насправді?" прозвучали такі запитання:

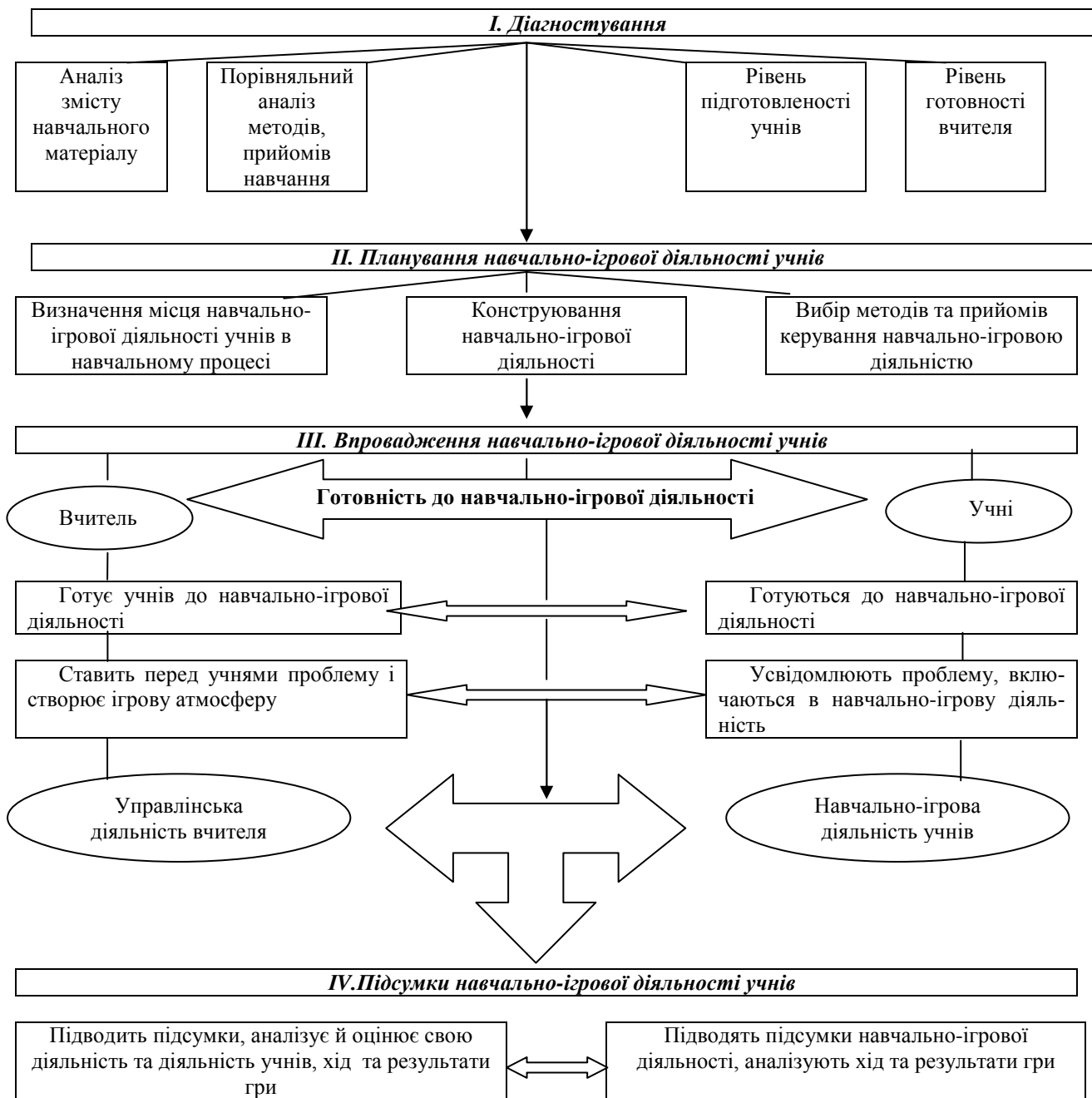
1. Пане Скрудже, як ви ставитесь до бідняків?
2. Чому свого племінника Фреда та клерка Боба Кретчита ви вважали легковажними та безрозсудними людьми?
3. Пане Скрудж, чому ви не любили Різдво?
4. Як ви вважаєте, чому саме до вас завітали Духи?
5. Що вам показав Дух минулого? Що ви відчули під час першої подорожі?
6. Після подорожі з Духом майбутнього ви прокинулись іншою людиною. Як ви думаєте, чому відбулися такі значні зміни у вашій душі?
7. Розкажіть, як ви почали спокутувати своє минуле теперішнім та майбутнім.

Четвертий етап – *підсумки.*

Мета етапу – проаналізувати результати навчально-ігрової діяльності учнів, підбити підсумки гри. На цьому етапі вчитель також оцінює діяльність учасників гри та накреслює напрямки подальшої роботи.

Для наочності представимо запропоновану модель навчально-ігрової діяльності учнів у вигляді схеми:

Модель організації навчально-ігрової діяльності учнів 5-7 класів у процесі вивчення зарубіжної літератури

Таким чином, запропонована модель організації навчально-ігрової діяльності учнів 5-7 класів у процесі вивчення зарубіжної літератури забезпечує ефективне використання ігрових прийомів у шкільному курсі літератури, які є одним із дієвих засобів літературного розвитку школярів.

1. Концепція літературної освіти в 12-річній загальноосвітній школі. (Проект). // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2002. – №11. – С. 54.
2. Савченко О.Я. Розвиток пізнавальної самостійності молодших школярів. – К.: Рад. школа, 1982.
3. Айзерман Л.С. Уроки літератури як діалог. // Література в школі. – 1990. – №4. – С.78-87.
4. Куцевол О.М. Методи навчання на уроках зарубіжної літератури в середніх класах. // Всесвітня література та культура в навчальних закладах України. – 2001. – № 12. – С. 2-11.
5. Маркова А.К. Психологія обучения подростка. – М.: Знание, 1975.
6. Токмань Г. Вікова психологія як наукове джерело методики викладання літератури. // Дивослово. – 2003. – № 6. – С. 23-29.

Матеріал надійшов до редакції 19.03.2004 р.

Мельник А.О. Организация учебно-игровой деятельности учеников 5-7 классов в процессе изучения зарубежной литературы.

В статье рассматриваются особенности организации и использования учебно-игровой деятельности младших подростков в школьном курсе литературы.

Melnik A.O. The Arrangement of Teaching-Game Activity of the Pupils of 5-7 Grades in the Course of Foreign Literature.

The paper considers features of arranging and employing teaching-game activity of junior pupils in the course of Foreign literature.